

Маріупольський
університет

**«Сучасний розвиток державотворення
та правотворення в Україні:
проблеми теорії та практики»**

Збірник матеріалів XII Міжнародної науково-
практичної конференції

31 травня 2024

Київ 2024

УДК 34(063)

ББК 67Я431

«Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики»: Збірник матеріалів XII Міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 226 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (протокол № 10 від 19.06.2024).

Організаційний комітет:

Голова	Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;
Заступник голови	Олена БУЛАТОВА, перший проректор МДУ, доктор економічних наук, професор;
Члени оргкомітету:	Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Світлана КАЛІНІНА, декан економіко-правового факультету, доктор економічних наук, професор; Марія ПОЖИДАЄВА, професор кафедри права, доктор юридичних наук,; Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук; Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КОВЕЙНО, старший викладач кафедри права; Вікторія КОНОВАЛОВА, адвокат, Голова Ради відділення Асоціації правників України в Донецькій області

Збірник містить матеріали XII Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики», яка відбулася 31 травня 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми теорії та практики сучасного державотворення та правотворення в Україні в умовах становлення та розвитку національної правової системи в галузях конституційного, адміністративного, міжнародного, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, господарського, фінансового, екологічного, трудового права, а також загальної теорії та історії держави і права.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами теорії та практики сучасного розвитку державотворення та правотворення в Україні. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права
Маріупольського державного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН ТА КЛІМАТИЧНОЇ МІГРАЦІЇ

Глобальна зміна клімату та викликане цим явищем погіршення умов довкілля спричиняють дедалі більше помітний вплив на соціально-демографічні та соціально-економічні процеси в країнах світу. Зокрема, зміна клімату виражається в інтенсифікації міграційних процесів. На сьогоднішній день, наукова спільнота, має деякі докази того, що глобальна зміна клімату впливає на міграцію населення, смертність та народжуваність. Кліматичні зміни впливають на природний та міграційний рух населення як безпосередньо так і опосередковано.

Безпосередній вплив пов'язаний із зростанням кількості та інтенсивності небезпечних природних явищ (екстремальних температур, посух, повеней, лавин, штормів, ураганів тощо). Непрямий вплив відбувається за рахунок того, що повільно прогресуючі зміни навколишнього середовища (зміна режиму температур, опадів, вітрів, сонячної радіації, рівня моря, складу ґрунтів, лісового покриву і т. д.) погіршують екологічну ситуацію, що поступово трансформують звичні умови господарської діяльності людини та соціально-економічний стан.

Вплив на міграцію населення можуть спричинити як раптові природні катастрофи, так і повільно прогресуюче погіршення умов довкілля. У першому випадку воно призводить до вимушеної міграції, як правило, внутрішнім переміщенням. Наявні статистичні дані свідчать, що природні катастрофи є причиною міграції вдвічі більше людей, ніж військові зіткнення. Так, за п'ять років із 2017 по 2021 роки стихійні лиха ставали причиною внутрішнього переміщення в середньому 23,1 млн осіб на рік, у той час як збройні конфлікти призводили до переміщення в середньому 11,1 млн. людей щороку [1].

У результаті глобальних екологічних проблем виникла нова форма вимушеного переміщення населення, що породило особливу категорію, відому як «екологічні біженці». З цього приводу Norwegian Refugee Council (NRC), що базується в Осло, повідомляє, що лише у 2015 році понад 19,2 мільйона людей втекли від стихійних лих у 113 країнах [2].

Наявність екологічної катастрофи створює справжню небезпеку для добробуту та виживання людей, що робить неможливим проживання в постраждалій зоні. Крім того, ця ситуація є каталізатором для появи екологічних біженців. Існування екологічних біженців є прямим наслідком цієї обставини, що призводить до стану неспроможності.

Ранні спроби кількісно оцінити потоки міграції, спричиненої змінами клімату та навколишнього середовища були методологічно недосконалі, тому призвели до появи шокуючих прогнозів [3].

Проте з початку 2000-х років починають з'являтися поглиблені дослідження у країнах світу з достовірнішими емпіричними даними. По мірі накопичення знання відбувалося розуміння важливості соціально-економічних факторів у кліматичній міграції населення [4;5].

Однак до цього дня не було вироблено загальноприйнятого або юридично закріпленого визначення «кліматичної міграції». В якості робочого визначення у багатьох наукових дослідженнях та програмах використовується визначення, запропоноване Міжнародною організацією з міграції (МОМ) [6]. Також зберігаються труднощі у виробленні методології та здійсненні статистичного обліку кліматичних мігрантів, так само як і в проведенні оцінок та прогнозів кліматичної міграції.

В англійській літературі найчастіше як синонімічні вживаються поняття «environmental migration» (міграція, викликана змінами довкілля), «climate migration» (кліматична міграція), «ecological migration» (екологічна міграція) та його варіації. Крім того,

найчастіше відсутня ясність у логіці вживання понять «migrants» (мігранти), «refugees» (біженці) та «displaced persons» (переміщені особи) стосовно людей, що здійснюють міграцію такого роду.

У національному науковому дискурсі дослідження, присвячені даній проблемі, поки що вкрай нечисленні і фрагментарні, і загальноприйнятий поняттєвий апарат також перебуває у стадії формування.

Так, найбільш широким є поняття «environmental migration». На сьогоднішній день, саме воно найчастіше використовується для позначення міграцій, спричинених змінами довкілля [7;8;9]. Складність його вживання в національному дискурсі полягає, головним чином, у відсутності можливості більш короткого перекладу. Як альтернатива може бути запропоновано узагальнене поняття «кліматична та екологічна міграція».

У цьому вживанні поняття «climate migration», тобто, «кліматична міграція», більш специфічне і відноситься, як правило, до руху населення, викликаним природними катаклізмами, пов'язаними з глобальною зміною клімату, такими як повені, урагани, посухи, екстремальні температури тощо. З іншого боку, поняття «ecological migration», у перекладі «екологічна міграція», виходячи з семантичних особливостей слова «екологія», може означати переселення під впливом факторів, безпосередньо не пов'язаних із змінами клімату, таких як забруднення води та повітря, погіршення якості сільськогосподарських земель, вимирання рослин та тварин або техногенні катастрофи. Таким чином, згадані вище поняття є близькими внаслідок глибокої взаємозумовленості погіршення екологічної ситуації та кліматичних змін, але не завжди ідентичними.

МОМ у своєму «Міграційному словнику» (2019 р.) [10] пропонує наступні трактування даних понять:

«Міграція, спричинена змінами навколишнього середовища (environmental migration) – переміщення осіб або груп осіб, які головним чином з причин раптових чи поступових змін довкілля, негативно впливають на їхнє життя чи умови життя населення, були змушені залишити місця свого постійного проживання чи вирішили зробити це тимчасово або безповоротно та які переміщуються в межах або за межами своєї країни походження чи постійного проживання».

«Кліматична міграція (climate migration) – переміщення осіб або груп осіб, які головним чином з причин раптового або поступової зміни навколишнього середовища внаслідок зміни клімату були змушені залишити своє постійне місце проживання чи вирішили зробити це тимчасово чи безповоротно в межах держави або за межами його кордонів. Кліматична міграція – це підвид міграції, викликаній змінами довкілля; це поняття визначає особливий тип такої міграції, коли зміна навколишнього середовища обумовлена зміною клімату».

Саме це трактування відразу ставить перед нами дві серйозні методологічні проблеми, що накладають майже непереборні обмеження на можливість збирання точних та повних емпіричних даних:

1. У ряді випадків важко встановити, які зміни довкілля дійсно були викликані або посилені глобальними змінами клімату, а які не були. Це питання лежить в області природничих наук, проте сучасні публікації свідчать, що на нього немає однозначної відповіді.

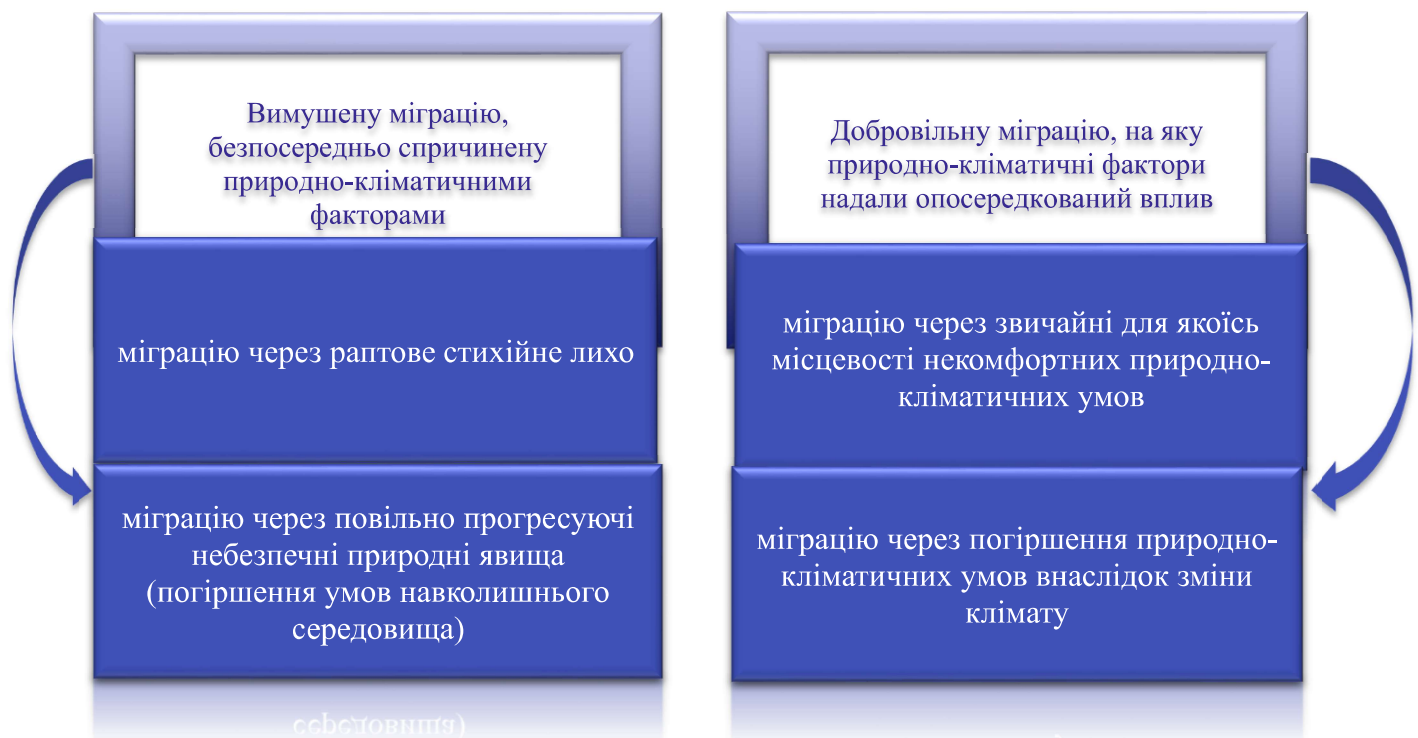
2. У ряді випадків складно відокремити міграцію, спричинену зміною клімату від міграції, спричиненої звичайними несприятливими кліматичними умовами.

3. Крім того, залишається незрозумілим і продовжує викликати дискусії питання про те, чи відносити до категорії «кліматичних мігрантів» населення, чий переміщення були викликані опосередкованим впливом зміни клімату та навколишнього середовища. Класичним прикладом тому може служити міграція фермерів, які переселяються у пошуках інших джерел заробітку, оскільки вони не можуть отримати звичний рівень доходу від сільського господарства через зниження продуктивності земель внаслідок засолення ґрунтів або посух, що почастишали, які були викликані зміною клімату. У разі мігранти підпадають під визначення не стільки кліматичних, скільки трудових чи економічних, оскільки, зрештою, їх метою є пошук роботи та покращення свого матеріального становища.

Таким чином, чи населення мігруватиме за умови настання тих чи інших змін навколишнього середовища визначається не тільки масштабами цих змін, а й цілою низкою соціально-економічних, демографічних, політичних та особистих факторів, що діють одночасно у своїй сукупності.

Отже, з урахуванням міжнародно правових актів, можна використовувати поняття «кліматична міграція» для позначення переміщення населення під впливом природно-кліматичних умов, у тому числі їх раптового або повільно прогресуючого погіршення, яка може бути викликана як зміною клімату, так і звичайним кліматичним режимом. Таке переміщення може здійснюватися вимушено чи добровільно, в межах держави або за її межі та на будь-який термін. Це визначення є максимально розширеним та знімає означене вище питання про можливість визначення ролі саме зміни клімату у настанні тих чи інших несприятливих умов, які призвели до міграції населення.

Таким чином, під кліматичною міграцією ми розумітимемо:

Література:

1. Global Internal Displacement Database // Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). URL: <https://www.internal-displacement.org/database/#:~:text=About%20the%20Global%20Internal%20Displacement,journalists%20and%20the%20general%20public>. (accessed on 12.05.2024).
2. Climate Migrants Might Reach One Billion by 2050. <https://reliefweb.int/report/world/climate-migrants-might-reach-one-billion-2050> (accessed on 12.05.2024).
3. Myers N. Environmental Refugees. Population and Environment. 1997. Vol. 19. №. 2. Pp. 167–182. DOI: 10.1023/A:1024623431924.
4. Stern N. The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 712 p. ISBN: 9780511817434. DOI: 10.1017/CBO9780511817434.
5. Foresight. Migration and Global Environmental Change — Future Challenges and Opportunities. London: Government Office for Science, 2011. 234 p.
6. IOM and Migration, Environment and Climate Change // Environmental Migration Portal/ International Organization for Migration. URL: <https://environmentalmigration.iom.int/iom-and-migration-environment-andclimate-change-mecc> (accessed on 12.05.2024)

7. Environmental migrant // Wikipedia. Online encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_migrant (accessed on 12.05.2024).
8. Environmental Migration // Environmental Migration Portal / International Organization for Migration. URL: <https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration> (accessed on 12.05.2024).
9. Environmental Migration // Migration Data Portal / Global Migration Data Analysis Centre / International Organization for Migration. URL: https://www.migrationdataportal.org/themes/environmental_migration_and_statistics (accessed on 12.08.2024).
10. Glossary on Migration. International Migration Law. №. 34. Geneva: International Organization for Migration, 2019. 247 p. ISSN: 1813-2278.